

Antiquae Lectionis Tomus ...

Bipartitus, In Qvo L. Vetera Monumenta, Nunquam Visa, Pauculis Exceptis -
Quorum Catalogum versa pagina indicat

Canisius, Heinrich

Ingolstadii, 1604

6. Eiusdem Halitgarij, siue alterius pœnitentiale.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64177)

POENITENTI-
ALE

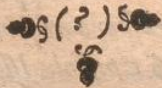
HALITGARII,
SIVE ALTERIVS IN-
CERTI

Autoris,

Vbi præter cætera, etiam est

EPISTOLA
HORMISDÆ PAPÆ

Nunquam edita.

Nn e Lecto-

NJ 57
S IV
27

Lectori.

Nostum titulum posui ex coniectura. nã sine ullo titulo hac, qua sequuntur, reperimus in eodem codice, in quo inerãt quinq; libri Halitgarij, immediate subiuncta. Num collecta & ex variis excerpta sint ab ipso Halitgario, affirmare non habeo: licet probabile sit, nam eodẽ modo ex S. Prospero & alijs collecta sunt, sicut consuevit Halitgarius facere. Hoc certum duco, non spectare tanquã partem ad suprãdictos quinq; libros. Quia tamen pertinent ad pœnitentiam ritẽ peragenda, preceptionesq; vitia fugiendi perquam salutes continet, omnino Halitgarij libris adiungenda erant, ideoq; Pœnitentiale appellavi. Quæ ex S. Gregorio, & S. Prospero adferuntur, iam publici sunt iuris, ut & Epistola Isidori, quam integrã nobis exhibet recentior & auctior operum Isidori Editio. Epistolam Hormisda inter alias eiusdem Pontificis in Tomum primum Epistolarum decretalium relatas reperire nõ potuimus.

ORA.

H.C.

ORATIO.

Domine DEVS omnipotens propitius esto mihi peccatori, vt condignè possim tibi gratias agere, qui me indignum, propter tuam misericordiam, ministrum fecisti officio sacerdotali: & me exiguum, humilemq; mediatorum constituisti ad adorandum, & intercedendum ad Dominum nostrum IESVM Christum pro peccantibus, & ad pœnitentiam reuertentibus: ideoq; dominator Domine, qui omnes homines vis saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, qui non vis mortem peccatorum, sed vt conuertantur, & viuant: suscipe orationem meam, quam fundo ante conspectum clementiæ tuæ pro famulis, & famulabus tuis, qui ad pœnitentiam venerunt. Per Dominum nostrum IESVM Christum.

INCIPIT ORATIO AD DANDAM pœnitentiam.

In primis dic Psalmum xxxvii. totum. Domine ne in furore tuo arguas me.

Et postea dic orationem.

Et dic Psalmum cxii. Benedic anima mea Domino, vsq; Renouabitur vt aquila iuuentus tua.

Et iterum dic orationem.

Et dic Psalmum l. Miserere mei DEVS, vsque, Et omnes iniquitates meas dele.

Post hæc Psalmum dic liii. DEVS in nomine tuo.

Et dic orationem.

Et dic Psalmum li. Quid gloriaris in malitia, vsq; Videbunt iusti, & timebunt.

Et dic:

OREMVS.

DEVS, cuius indulgentia nemo non indiget: memento Domine famulo tuo N. & qui lubrica, terrenique corporis fragilitate nudatus, quæsumus, vt des veniam confitenti: parce supplici: vt qui nostris meritis accusamur, tua miseratione soluamur. Per Dominum nostrum IESVM Christum.

N° 3

Alia.

M. J. S. J.
S. IV
27

ALIA.

DEVS, sub cuius oculis omne cor trepidat, omnesq; conscientie contremiscunt, propitiare omnium gemitibus, & cunctorum medere vulneribus. Et sicut nemo nostrum est liber à culpa, ita nemo sit alienus à venia, Per Dominum.

ITEM ORATIO.

DEVS infinitæ misericordiæ, veritatisq; immensæ, propitiare iniquitatibus nostris, & omnibus animarum nostrarum medere languoribus, vt miserationum tuarum remissione percepta, in tua semper benedictione latemur. Per Dominum.

ITEM ORATIO.

Precor Domine clementiæ, & misericordiæ tuæ maiestatem, vt famulo tuo N. peccata, & facinora sua confitenti veniam relaxare digneris, & præteritorum criminum culpas indulgeas: qui humeris tuis ouem perditam reduxisti, & publicani preces, confessione placatus, exaudisti: Tu etiam huic famulo tuo placare Domine; Tu, huius precibus benignus adspira: vt in confessione placabilis permaneat: fletus eius, & petitio perpetuam clementiam tuam celeriter exoret, sanctisq; altaribus, & sacriis restitutus, spei rursum æterna, & cælesti gloriæ mancipetur. Per Dominum.

ITEM ORATIO.

Manus impositio.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne DEVS, qui per IESVM Christum filium tuum Dominum nostrum, vulnera nostra curare dignatus es: te supplices rogamus, & petimus, nos humiles tui sacerdotes, vt precibus nostris aurem tuæ pietatis inclinare digneris, remittasq; omnia crimina, & peccata vniuersa condones: desq; huic famulo tuo Domine pro supplicij veniam, pro merore latitiam, pro morte vitam, ipse à cælestis * apicis deuolutus est, & de tua misericordia confidēs, ad bonam * pacis præmiis tui, atq; cælestia peruenire mereamur ad vitam æternam. Per Dominum.

Fori. cele-
sti arce.

INCIPIT RECONCILIATIO POE-

nitentis quinta feria Paschæ.

IN primis dicat Psalmum L. cum Antiphona, cor mundum crea in me DEVS, & spiritum rectum in noua in visceribus meis.

ORA.

ORATIO.

DEVSHumani generis benignissime conditor, & misericordiffi-
me reformator: qui in reconciliatione lapsorum, etiam * ego, *Me, forte,*
qui misericordiam tuam prius indigeo, servare effectibus gratiæ tuæ
per ministerium sacerdotale voluisti, ut cessante merito supplicis, mi-
tabilius fieret clementia redemptoris. Per Dominum nostrum.

ITEM ALIA.

OMnipotens sempiternæ DEVS confitenti tibi huic famulo tuo
pro tua pietate peccata relaxa: ut non plus ei noceat conscientia
reatus ad poenam, quam indulgentia tuæ pietatis ad veniam. Per Do-
minum nostrum.

ALIA.

OMnipotens, & misericors DEVS, qui peccatorum indulgentiam
in confessione celeri posuisti, succurre lapsis, miserere confessis,
ut quod delictorum catena constringit, magnitudo tuæ pietatis absol-
uat. Per Dominum nostrum.

ORATIO SUPER INFIRMUM.

DEVS qui famulo tuo Ezechiz ter quinos annos ad vitam do-
nasti, ita & famulum tuum N. à lecto ægritudinis tua magnitu-
do erigat ad salutem. Per Dominum nostrum.

INCIPIT EPISTOLA HORMISDÆ

Papæ per yniversas Prouincias.

ECce manifestissime constat, quia secundum titulos antiquorum
Patrum, à sancto Ioanne Papa transmissos, & trecentorum de-
cem & octo Episcoporum sententias, sed & Canones Gallicani Conci-
lij contineri videntur.

Clerici in adulterio deprehensi, & aut ipsi confessi, aut ab aliis
conuicti, ad honorem redire non possunt. Et quia fortè non desunt,
quibus vel pro nimia pietate supr. scripta sanctorum Patrum seueritas
minimè placet, sciant se trecentorum decem & octo Episcoporum,
& qui reliquos canones statuerunt sententias reprehendere, vel dam-
nare. Sed fortè maior est in illis pietas, quam in supradictis CCC. XVIII.
Episcopis, maior in illis misericordia, quam in sancto Ioanne A-
postolico Papa, maior caritas, quam in reliquis sacerdotibus, qui
hoc per exempla, vel remedia Ecclesiarum, suis diffinitionibus de-
liberauerunt. Et ideo aut per promptam voluntatem præceptis
illorum consentiant: aut, si non fecerint, omnibus contrarios
se, &

se, & inimicos esse cognoscant. Quæ est ista inimica benignitas? palpare criminolos, & vulnera eorum vsq; ad diem iudicij incurata seruare? Quod si etiam eos durissima poenitentia per plures annos agere viderint: sic id ipsum & saluti eorum consulere, & canonum debemus statuta seruare. Cum verò in aliquibus nec compunctio humilitatis, nec instantia orandi, vel plangendi appareat: nec beatum David

Psal. 6. 7.

Psal. 101. 10.

**inutiliter
forte leg.*

imitentur, qui dixit: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrimis stratum meum rigabo, & illud; cinerè tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebo. Nec eos ieiuniis, vel lectioni vacare videamus, possumus agnoscere, si ad honorem pristinum redirent, cum quanta negligentia, & cum quanto tepore, & inimica animæ securitate permanent credentes, quod sic eis non acta poenitentia digna dimiserit Deus, quomodo sacerdotes indullisse vident. Verè dico, quia illi ipsi quibus cum periculosa, & falsa misericordia indulgere videmur, cum ante tribunal Christi pro tantis peccatis damnandi aduenerint contra nos ipsos causas dicturi sunt dicentes: quod, dum aut asperitatem linguæ eorum expauiimus: aut falsa blandimenta, & periculosas adulationes ipsorum libenter accepimus: nos eos, dum illis **inutilitatem indulgemus in peccatis permanere, aut ipsa peccata etiam augere permiserimus: nec recordantes illud, quod in veteri testamento scriptum est: quia per vnum peccantem contra omnes ira Dei defauit. O pietas. O misericordia. Vni parere, & omnes per exemplum malum, in discrimen adducere. Non ita suadet sanctus, & beatissimus Cyprianus martyr dicens: Qui peccantem verbis adulationibus palpat, peccandi fomitem subministrat. Nec perimit delicta illi, sed fouet iterum, imperitus medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat: & absconditum in profundis secessibus virus, dum seruat, exaggerat. Vnde & sanctus Ioannes Constantino-politanus Episcopus arguit dicens: Imperitus medicus est, qui indigesta putredine superducis vulnere cicatricem.*

Et ideo diligenter perpendite, si aut potest, aut debet fieri, aut tantorum, aut talium, quod supra memorauius, sacerdotum, canones contemnentis, aliter, quod illi statuerunt, obseruare, vel agere præsumamus. præcipue cum se illorum trecentorum decem, & octo Episcoporum, qui per omnes Ecclesias concilia fieri præceperunt, tam sancta decreta negleximus; nō illos solos despiciamus, sed & sicut supra dictum est, & Africanos, & omnes reliquos, qui ipsi ordinantibus per totum mundum, per Ecclesiasticam disciplinam aliquid statuerunt,

ant, cum peccato animæ nostræ contemnimus. Ego me in hoc periculo immittere non audeo: quia nec talia sunt merita mea, ut aliorum peccata in me excipere præsumam. Nec tantam eloquentiam habeo, ut ante tribunal Christi, contra tantos, ac tales sanctos sacerdotes, qui canones statuerunt, causas dicere possim. Videat vnusquisq; , qualiter sentire, vel obseruare disponit, qualiter possit in die iudicij reddere rationem. Ego, in quantum vires Deus dignatur dare, studere volo coram præceptionibus, & obaudire. quia cum talibus, nõ rixas, sed pacem, ex qualicunq; parte habere desidero. Et hoc diligenter adtendendum est. Quod si, secundum quod scriptum est, illi clerici, qui ad vxores proprias redeunt, ab integro ab officio suspendantur. Quod si etiam dicam & internuptiarum mariti, qui utiq; rem licitam faciunt, Clerici tamen ordinari non possunt: aut, si ordinati fuerint, deiciantur. De quibus SANCTVS FAVSTVS EPISCOPVS in Epistola sua dixit: *Perdit gratiam consecrati, qui ad officium vult exercitari mariti.* Cum hæc ita sint, qua conscientia quisque dicere poterit, quod ille, qui adulterium commiserit, iterum ad honorem venire poterit. Hoc loco, si aliquis fuerit, qui dicat; Ergò negas misericordiam DEI, qui dixit: Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur, & viuat? Et illud; Nunquid, qui cadit, non adiciet, ut resurgat? Et illud: Peccator in quacunq; die conuersus fuerit, omnes iniquitates eius obliuione tradentur. Sed ad hæc voce libera respondere & possumus, & debemus. Absit à nobis, ut de istis sententiis videamur vel leuiter dubitare. Diffinitissimè enim credimus, quod quisque ad finem vitæ suæ pœnitentiam egerit, non solum indulgentiam accipit, sed etiam ad præmia æterna peruenit. Propter regulam tamen ecclesiasticam, & propter antiquorum Patrum instituta, quod absit à nobis, aut reprehendere, aut discutere audeamus. Cumque credimus ad vitam æternam post beatam pœnitentiam venire; ad honorem clericatus secundum tantorum patrum præcepta nouimus non debere reuerti, in tantum, ut in canonicis scriptum est; ne vnus vnquam pœnitens clericus ordinetur. Et, si ille, qui vltro petit pœnitentiam, quamuis eam perfecte egerit, non potest Episcopus, aut presbyter ordinari: ita ut etiam si per ignorantiam ordinatus fuerit, & postea conuincitur pœnitentiam accepisse, deiciatur ille, qui inuitus ad pœnitentiam agendam in monasterium mittitur, & utiq; quid aliud, quam pœnitens dicendus est, qua conscientia ad sacerdotium peruenire permittitur? Nemo mihi aliam quamlibet contra auctoritatem SEDIS APOSTOLICÆ: vel

O

contra

c. Reg. 2.

*Vt, vide-
tur in M.
S. deside-
rari,

contra trecentorum decem & octo Episcoporum præcepta, vel reli-
quorum canonum statuta obiiat. quia quidquid contra illorum dif-
finitione, in quibus Spiritum sanctum locutum esse credimus, dictum
fuerit, recipere, non solum temerarium, sed etiam periculosum esse
non dubito. Valdè enim metuo, & contremisco illam damnationem,
quam ille sacerdos, propter stultam indulgentiam, accipere meruit,
qui pro eo, quod filios suos negligenter castigauit, & eos nec cedere,
nec excommunicare voluerit, ipsi filij vna die occisi sunt, & xxx. mil-
lia de populo interfecti sunt, & arca testamenti capta est, & ipse, retro
cadens fractis cervicibus mortuus est, & nomen ipsius de libro vitæ
deletum est. &c. Contra Phinees, qui pro eo, quod zelo Dei commo-
tus, duos adulteros pariter interfecit, totum populum de Dei iracun-
dia liberauit. Nec hoc ideo dico, vt sicut ille fecit, etiam nunc per
mortem corporum sacerdotes Domini debeant vindicare. sed quia
melius est, * vnusquisque paruo tempore, donec viuat in hoc mun-
do, verecundiam, vel confusionem sustineat, quam postea ad suppli-
cia æterna peueniat. Et multum ei vtilius est, propter aliorum exem-
plum, quam diu viuat, remotus ab honore pœnitentiam agat, & reme-
dium sibi in diem necessitatis adquirat. Quicumq; paruitati mæ in hac
causa voluerit onerosus existere, aliud responsum dare non delibero,
nisi quod supradicti canones continere videntur.

**EX LIBRO PROSPERI QUANTVM RE-
medij habeat confessio peccatorum & quale merea-
tur occultatio dolosa suppli-
cium.**

Prosper.
lib. 2. de
vita con-
templat.
cap. 7.

HVc accedit, quod & ipsa peccata, sic habentur occulta, vel aliena
nobis, vel alius nostra, vt plerumq; & sanctus inter peccatores la-
teat, & famam sancti peccator obtineat. Innocentem si se tueri non
potest, suspicio iudicis incauta condemnat: & reum calliditas ingenij
viuacis excusat. Veruntamen non diuinum, sed humanum fallunt ista
iudicium. Et quid mirum, si animos aliorum, quales sint sine cõfessio-
ne ipsorum nescimus, cum nos ipsos ita diu nouerimus; & quales fu-
turi simus crastino nesciamus. Cum verò nobis fratres quilibet pecca-
ta sua, tanquam medicis vulnera quibus corriganter, aperiant; ope-
ram dare debemus, vt quanto cyus ad sanitatem, Deo auctore, perue-
niant.

niant, ne in peius dissimulata curatione proficiant. Ea autem crimina quorumlibet, si ex ipsis criminosis confiteri nolentibus vnde cunque clauerint, quæcunq; non fuerint patientiæ leni medicamento sanata, velut igni quodam piæ increpationis vrenda sunt, & curanda.

Quod si nec sic quidem æquanimitè sustinentis, ac piè increpationis medela * processerit in eis, qui diu portati, & salubriter obiurgati, corrigi noluerint, tanquam putres corporis partes debent ferro excommunicationis abscindi. Ne, sicut caro morbis emortua, si abscissa non fuerit, salutem reliquæ carnis, putredinis suæ contagione corrumpit; ita isti, qui emendari despiciunt, & in suo morbo persistunt; si moribus deprauatis in sanctorum societate permanserint; eos exemplo perditionis suæ inficiant. Porro illi, quorum peccata * humana notitia, nec ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata, si ea confiteri, vel emendare noluerint, **DEVM** quem habent testem, ipsum habituri sunt & ultorem. Et quid eis prodest humanum vitare iudicium, cum, si in malo suo permanserint, ituri sint in æternū, **DEO** retribuente, supplicium? Quod si ipsi sibi iudices fiant, & velut suæ iniquitatis ultores hic in se voluntariam pœnam severissimæ animaduersionis exercent, temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lacrimis ex vera cordis compunctiōe fluentibus restinguent æterni ignis incendia. At hi, qui in aliquo gradu Ecclesiastico constituti aliquod occultè crimen admittunt, ipsi se vana persuasiōe decipiunt, si eis videatur propterea communicare, & officium suum implere debere, quod homines occultatione sui criminis fallunt. Exceptis enim peccatis, quæ tam parua sunt, vt caueri non possint, pro quibus expiandis quotidie **DEO** clamamus, & dicimus: Dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Illa crimina caueantur, quæ publicata suos auctores humano faciunt damnari iudicio. qui autem ea commiserint, & ideo proderè metuunt, ne sententiã iustæ excommunicationis accipiant, sine causa communicant. Imò verò dupliciter contra se iram diuinæ indignationis exaggerant. quod & hominibus innocentiam fingunt, & contempto **DEI** iudicio, abstinere se ab altari propter homines erubescunt. Quapropter facilius **DEVM** sibi placabunt illi, qui non humano conuicti iudicio, sed vltro crimen agnoscunt; qui, aut propriis illud confessionibus produnt: aut nescientibus, quales occultè sint, ipsi in se voluntaria excommunicationis sententiã ferunt, & ab altari, cui ministrabant, nō in animo, sed officio separati, vitam suam tanquam mortuam plangunt.

O o x certi.

Proff.
rui/g. Pro-
fecerit.

Proff. hu-
manam
notitiam
latent.

N J S J J
S I V
27

certi, quod reconciliato sibi efficacis poenitentiae fructibus, Deo, non solum amissa recipient, sed etiam eius supernae ciuitatis effecti, ad gaudia sempiterna perueniant. Amen.

Epistola Gregorij, Secundino seruo D*omi*n*ic*i
missa.

NAm tua sanctitas inde a nobis requisit, vt tibi de sacerdotali officio post lapsum a resurgendi, dum dicit, de hoc canones diuersos te legisse, diuisasq; sententias, alias resurgendi, alias nequaquam posse. *b* Ideo nos generalissima qui a Niceno incipientes, cum reliquis quatuor veneramus. quia ipsum e sequentes in cunctis sententiis vnanimis concordantur. Nam & nos praecedentes nobis patres sequimur: qui auctore Deo a sacra doctrina illorum non discordamus. A capite itaq; incipientes, vsq; in quartum altaris ministrum, hanc formam seruandam cognoscimus: vt sicut minorem maior precedit in honore, ita & in crimine, & quem maior sequitur culpa, maiori plectatur vindicta, & post poenitentia credatur fructuosa. Quid enim prodest triticum seminare, & fructum illius non colligere? aut domum construere, & non illa habitare? post dignam satisfactionem credimus posse venire ad honorem Propheta dicente: Nam quid qui cadit, non adiiciet, vt resurgat? Et: Qui auersus est, non reuertetur? Et peccatori ait: In quacunq; die conuersus ingemueris, tunc saluus eris, Vnde & Psalmista ait: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Ne proicias me a facie tua; & Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Dum enim petit, ne a Domino proiiceretur pro lapsi culpa, alienam rex & Propheta simul rapuisse vxorem tremefactus expauit. Propheta indicante flagitium suum poenitentiam agens addidit: Redde mihi laetitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Si enim se, dignamq; Deo poenitentiam non fecisset: nequaquam aliis praedicaret. Ait enim: Docebo iniquos vias tuas, & impij, ad te conuertentur. Dum enim peccata sua prospexit Propheta mundatus per poenitentiam, non dubitauit praedicando curare aliena, & sacrificium de semetipso offerre Deo studuit cum dicebat: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Ad hoc ista sufficerent. Sed omnis sententia, quo plus sacrae scripturae testimoniis confirmatur, facilius creditur. De hoc enim Propheta dicit: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. De hoc peccantibus dicit: Peccator in quacunq; die ingemuerit, omnes iniquitates eius in obliuione tradentur, si enim

Fragmen-
tum est E-
pistola S.
Greg. Ma-
gnilib. 7.
Epist. 54.
dignum
quod pro-
pter vari-
as Lectio-
nes conse-
ratur.
q. Ed. R. Ro.
resurgen-
di auctori-
tates scri-
bimus,
dum se di-
cit de hoc
can.
b. Ed. R. I.
de sen-
tentiis ge-
neralis. Sy-
nodos a
Niceno in-
cipientes.
hanc est u.
e. sequen-
tes, sepe
in cunctis
canonicis
sunt. vna-
nimiter.
R. 40.
Ierem. 8.
Isai. 30.
Plal. 50.

Si enim redemptor noster, qui peccatores non perdere, sed iustifica- ^{Ezech. 18;}
re venit, in obliuione peccantium dereliquit delicta; quis homi-
num, condemnanda referuet, cum Apostolus dicat: Si DEVS iustifi-
cat, quis est, qui condemnet? Ad fontem misericordiae recurrentes E- ^{Rom. 9;}
uangelicam proferamus sententiam: Gaudebunt, inquit, super vno ^{Luc. 15;}
peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustos,
qui non indigent poenitentia: & ouem perditam nonaginta nouem
non errantibus relictis, a humero ad ouile reportandam: si ouis errans
propter inuentionem ad ouile humero reportatur b cur, precor, poe-
na ad Ecclesie ministerium non reuocetur? Quid enim est grauius,
carnale delictum admittere sine quo e a multis pauci inueniuntur, aut
DEI filium timendo negare? in quo verbo hunc ipsum beatum Prin-
cipem Apostolorum Petrum, ad cuius nunc corpus indigni sedemus,
lapsum esse cognoscimus. Sed post negationem poenitentia sequuta
est: & post poenitentiam, misericordia data, quia illum ab Apostola-
tu non expulit, qui ante seipsum negare praedixit. Tibi haec, fili cha-
rissime, dicta sufficiant; vt illum, quem conspicias delicta fletu delere,
in conspectu diuinitatis non dubites misericordiam consequi, q. nullum
peccantem reuersum despicit, qui peccatores sanguine redimere venit.
rimum lapsus non reuocetur? Sicut in Apocalypsi dicitur de ministerio Ecclesie: Memento
unde excideris, & age poenitentiam & prima opera fac. Quid enim &c.

a Vulg
humero
pi pastor
ad ouile
reporta-
tam Do-
minus ipse
restatur.
b Vulg
cur iste
post poeni-
tentiam
ad Ecclesia
ministe-

MS. B. 1. 1. 1.
S. 1. 1. 1.
27

INCIPIT EPISTOLA HISIDORI EPI-
scopi ad Masonem Episcopum de restaura-
tione sacerdotis.

Domino sancto, meritisq; beato fratri MASONI Episcopo,
Isidorus Episcopus.

Veniente ad nos famulo vestro viro religioso Nicetio, literas ho-
norificentiae vestrae nobis detulit: in quibus agnitio salutis ve-
strae nihilo minus perpatuit; maxime per eum portitorem, cuius lin-
gua, Epistola viuens erat. Vnde pro salute vestra gratiarum actioni-
bus Deo nostro repensis in quantum valuit mediocritas nostra vicem
inquisitionis studuimus poscentes vestrorum meritorum suffragiis,
diuinis commendare conspectibus. Verum quod sequenter in episto-
lis venerabilis fraternitas tua innotuit, nulla est in huius modi senten-
tiis decretorum diuersitas intelligenda: quod alibi legitur, in lapsu
corporali restaurandum honoris gradum post poenitentiam. Alibi

post huiusmodi delictum nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum. Hæc enim diuersitas hoc modo distinguitur. Illos enim ad pristinos officij gradus redire canon præcipit, quos pœnitentię præcesserit satisfactio, vel digna peccatorum confessio. At contra hi, qui neq; à vitio corruptionis emendantur, ad hoc ipsum carnale delictum, quod admittunt, etiã vindicare quadam superstitiosa temeritate nituntur; nec gradum utiq; honoris, nec gratiam communionis recipiunt. Ergò ita est vtraque dirimenda sententia, vt necesse sit illos restaurari in loco honoris, qui per pœnitentiam reconciliationem meruerunt diuinæ pietatis. Hi nec immeritò consequuntur ademptæ dignitatis statum, qui per emendationem pœnitentiæ recepisse noscuntur vitæ remedium. Id enim, ne fortè magis ambiguum sit, diuinæ auctoritatis sententia confirmetur. Ezechiel enim Propheta sub typo præuariatricis Hierusalem ostendit, post pœnitentiæ satisfactionem pristinum restaurari honorem. Confundere, inquit, ó Iuda, & porta ignominiam tuam. Et post paululum: Et tu, inquit, & filia tua reuertimini ad antiquitatem vestram. Quod dixit, Confundere, ostendit, post confusionem, id est peccati opus debere quenquam erubescere: &, pro admissis sceleribus, verecundam frontem humi prostratam demergere pro eo, quod dignum confusionis perpetrauerat opus. Deinde præcipit, vt portet ignominiam, id est, dehonorationem nominis, siue dignitatis. Ergò, dū quisq; post opera confusionis suę lugens cū humilitate portauerit, reuocari secundum Prophetam ad priorem statum. Item Ioannes Euangelista angelo Ephesi Ecclesiæ inter cætera simile quiddam scribit: Memor esto, vnde cecideris, & age pœnitentiam, & prima opera tua fac: alioquin venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo. In Euangelio Ecclesiæ præpositum, id est, sacerdotem ostendit: iuxta Malachiam, qui dicit: Labia sacerdotis custodiant scientiam: & legem exquirent de ore eius, quia angelus* Domini est. Præpositus ergò lapsus in vitium, per Euangelistam monetur, vt memor sit, vnde ceciderit, & pœnitentiam agat, & prima faciat opera, vt non moueatur candelabrum. Nam candelabrum angeli, doctrina sacerdotalis, vel honor potestatis, quem gestat, intelligitur, iuxta quod scriptum est apud Samuelem in damnationem Heli: Oculi eius caligauerant, nec poterat videre lucernam DEI, antequam exstingueretur. Lucerna quippe DEI fuerat, quando dignitate sacerdotali pollens iustitię claritate fulgebat. Existimãtam Propheta asserit, dum ob scelera filiorum, sacerdotij potestatem, meritorumq; lumen amisit. Candelabrum

Ezech. 16.

Apoc. 2.

Malach. 2.
S Domini
exercitu-
um est.

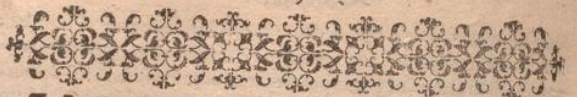
1. Reg. 3.

brum ergo, siue lucerna sacerdotis, (quæ intelliguntur charismata honoris) tunc pœnitens iuxta Ioannem exstinguitur, vel mouet, quando post delicti casum, neglecta pœnitentia, admissa scelera nõ desentur. Non enim dixit, Pro eo, quod cecidisti, commouebo candelabrum tuum, sed, Nisi pœnitentiam egeris, mouebo candelabrum tuum. Ergo quemquam præpositura peccantem, si superueniret pœnitentia delicti, utiq; sequeretur & reparatio meriti. Et in Prouerbiis: Qui abscondit scelera sua, non dirigitur. Qui confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Nam & ipsum quod canonum censura post septem annos remeare pœnitentem in statum pristinum præcipit, non hoc ex electione proprii arbitrij patres, sed potius ex sententia diuini iudicij sanxerunt. Nam legitur quod Maria soror Moysi Prophetissa, dum obrectationis aduersum Moysen incurrisset delictum, illicò stigmate lepræ perfusa est. Cumq; peteret Moyses, vt emendaretur, præcepit eam Deus extra castra septem diebus egredi, & post emendationem rursus eam in castra admittit. Maria ergo soror Aaron, caro intelligitur sacerdotis: quæ dum superbiæ dedita fordidissimis corruptionum contagiis maculatur, extra castra septem diebus, id est, extra collegium sanctæ Ecclesiæ septem annis proiicitur. quibus post emendationem vitiorum loci, siue pristinae dignitatis recipit meritum. Ecce, in quantum valuimus Concilij Anquiritani antiquam planè, & plenam auctoritate sententiam sacris testimoniis explanauit ostendens eum posse restaurare proprium honorem, qui per pœnitentiæ satisfactionem nouit propria delicta deslere. Eum verò non posse restaurari, qui nec luget, quæ gessit, & lugenda siue vilo pudore religionis vel timore iudicij diuini committit. In finem autem Epistolæ huius hoc aduicendum, vt quotiescunq; in gestis conciliorum discors sententia inuenitur, illius Concilij magis teneatur sententia cuius potius extat auctoritas. Data sub die pridie Kal. Mar.

Anno IV, regni Domini Wite-
rici regis.

Varia

VARIÆ LECTIO- NES IN EPISTOLAM

ISIDORI AD MASO-
nem.

Regimentum huius Epistolæ Isidori, quam Halitgarius, siue alius quispiam in pœnitentiale hoc vna cum aliis congescit, extat in libro pœnitentium Rabani Mauri cap. 1. quem Antonius Augustinus Archiep. Tarraconensis, antiquitatis peritissimus, vna cum aliis Pœnitentialibus Antiquis edidit, & notis illustravit. Item apud Gratianum dist. 50. c. 28. Domino sancto, apud Burchardum lib. 19. c. 73. & Iuonem l. 3. tit. 11. c. 17. & alios. Sed Iacobus du Preul monachus S. Germani à pratis adornavit recentem editionem operum S. Isidori, hancq; Epistolam, quæ prius mutila extabat, integram dedit. Nos vero quia præter membranas m. s. Halitgarij, in quibus hæc epistola erat, nati etiam sumus ex celeberrimo Weingartensi monasterio alias membranas m. s. vbi hæc itidem Epistola est; ideo dignum censuimus varias lectiones annotare.

H	} denotat	}	Membranas m. S. Galli in quibus Halitgarius continetur.
I			Isidori recentem editionem Iacobi du Preul
R			Rabani Mauri librum pœnitentium, vbi hæc Epistola Isidori
W			Weingartenfes membranas m. S.

Ad Masonem] Ita & W. Item 33. q. 2. c. 11. quæ lectio omnium maxime placet. Burchardus lib. 19. cap. 73. vocat Massonem. Rabanus & Panorm. Massionem Massanum edit. recens I. & Gratianus dist. 50. cap. 28. & Iuo lib. 3. tit. 11. cap. 17. Alij Masonum & Massenium vocant, quas varias lectiones vide in notis Antonij Augustini ad librum pœnit. Rabani.

De restoratione sacerdotis] Ita H. Sed l. de lapsu sacerdotis & reparatione.

Domino sancto] I. Domino verè sancto. W. Domino suo, meritisq; beato.

Isido-

Isidorus] H. Isidorum aliquoties vocat, licet & Isidorum. W. Ysidor-
em appellat.

Veniente ad nos] sic & W. nisi quod vocat Nicetium. I. veniens ad nos
famulus vester, vir religiosus Nicetius.

Mediocritas nostra] W. mediocritas nostra vice inquisitionis studui-
mus p. r. m. s. diuini nos commendare conspectibus. I. mediocritas nostra in-
quisitioni vestrae studuit respondere: poscentes vestrorum meritorum suffra-
giis, diuinis nos c. c.

Sequenter] Ita H. & I. sed G. consequenter.

Venerabilis] Ita & W. in l. hac vox abest.

Innotuit] W. innotuit; nulla est in huiusmodi sententia decretorum di-
uinitas intelligenda. Quod alibi legitur, id est, in Canone Anquirano cap. xix.
post lapsum corporalem restaurandum honoris gradum post poenitentiam. A-
libi vero legitur: Post huiusmodi delictum, nequaquam reparandum antiqui
ordinis meritum, Paulo aliter legit I. & R.

Officii gradus] Ita & W. & R. vox officii, in l. abest.

Adeptę dignitatis] H. vitiose honores adepti. d. R. vitiose, adeptę dign.

Post confusionem] Ita & W. sed R. vitiose, post confessiones id esse. I.
ostendit post peccati opus.

Vt portet ignominiam] W. hic copiosus ita legit, ut post ignominiam,
id est, deiectionem nominis suę dignitatis, reuertatur ad antiquitatem. Ergo
dum quisque post opus confusionis suę confunditur, atque ignominiam por-
tat, & depositionem suam luget cum humilitate, reuocari secundum Prophe-
tam. I. ut portet ignominiam depositionis suę, lugens cum humilitate. Quam
si portauerit, reuocari secundum Proph. R. ut portet ignominiam depositionis
suę, lugens cum humilitate, quod peccauerat. Sic quoque reuocari secundum
Prophetam.

Quę intelliguntur] W. qua intelligitur charissima honoris.

Non desentur] W. non desentur.

Ergo quenquam] I. Erga quenquam prepositum peccantem, si prauene-
rit poenitentia delicti, vitique sequitur & meriti. W. Ergo quenquam p. p. p.
p. d. vitique sequitur & reparatio meriti. R. Ergo q. p. p. p. d. vitique sequi-
tur & venia.

Ex electione proprii] W. non hoc ex electione sancti Patres proprii ar-
bitrii. Ibi tamen, vox, electione, correcta est, & reposita, electione.

Soror Moyfi] I. & R. soror Aarom.

Quibus post] I. & R. ubi post.

Anquiricani] W. Anquirani. I. Anquiricani. In R. Anquiricani.

Poste

Posse restaurare] W. restaurari in proprio ordine. I. ostendens eum proprio honori posse restaurari, qui. R. ostendens eum posse restaurari proprio honore.

Magis teneatur] W. magis tutatur sententia, cuius antiquior aut potior exstat auctoritas.

Data sub die] Hanc vocem, Data, reposui ex L. nam H. legit: Dicit sub die, in ceteris ita legit I. Data sub die 11. Kal. Martii anno 111. Regnante domino nostro Victerico glorioso Rege. Omnia haec absunt in W. & R. In margine I. haec annotata sunt. Erat annus Christi 609. Nam iste Victericus regnare cepit era 645. id est, anno Christi 607. Auctores Rodericus Toletanus lib. 2. de rebus Hispaniae cap. 16. & de iisdem Rodericus Sanzius parte 2. cap. 22. Item Ioan. Vasius in suo Chronico sub eodem anno.

Finis var. lect.

SENTENTIA CUIUSDAM DOCTORIS.

Immunditia dicit.

Non est grande factus sine concubitu maris, & foeminae, vel propriis, vel alterius inquinari manibus.

Sed integritas carnis respondet.

Non sic Apostolus. Quid ergo ait: Neque immundi regnum Dei possidebunt.

Luxuria dicit.

Cur te in voluptate tua modò non dilatas, cum quid te sequatur, ignores. Acceptum tempus in desideriis perdere non debes, quia quam citius pertranseat, nescis. Si enim misceri Deus hominem in voluptate coitus nolle, in ipso humani generis exordio, masculum & feminam non fecisset.

Sed castitas illibata respondet.

Nolo ignorare te, fingas, quid post hanc vitam recipias. Si enim pie, & castè vixeris, sine fine gaudebis. Si verò impiè, & luxuriosè, æternis incendiis subiacebis. Inde autem magis castius vivere debes, unde quam citius tempus acceptum pertranseat, ignorare dicis. quodq; in exordio generis humani ad hoc masculum & feminam DEVM creasse profiteris, ut mutuis se amplexibus miscere deberent, omnino verissimè dicis. Sed quia nubendi licentia quibusdam tribuitur

tur, hoc est, qui virginitatem, & castimoniam vidualem nequaquam professi sunt. quibusdam autem non tribuitur, id est, qui virgines, vel continentes esse decreuerunt. Fornicatio verò nulli impunè conceditur. non attendis, an contemnendum putas, quod Apostolus libricis dicit? Fugite fornicationem fratres. quodcunque enim peccatum fecerit homo, extra corpus est. qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Quod si hoc parvipendendum existimas, audi quod postea in sempiternum deploras & gemas. Neque adulteri, inquit, neque fornicarii, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt. Quàm parua est concubitus hora, qua perditur vita futura. Quod ergò emolumentum affert corpori, quod ducè tribuit lucrum, quàm cito animam ducit ad tartarum.

Spiritalis Fornicatio dicit.

Numquid aliquid damnandum agit is, qui in corde libidini consentit, & ad opus concupitæ libidinis non pertransit?

Et munditia cordis respondes.

Omnino delinquit, qui animæ castimoniam non custodit. Vnde & auctor munditiæ in Evangelio dicit; Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. quia contra per beatum Iob dicitur: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. quam enim partem habet **D E V S** in me desuper, & hæreditatem omnipotens de excelsis. Nisi enim auctori nostro cogitatio pravi consensus displiceret, nequaquam per **Esaia** diceret: Auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Et in Evangelio **Pharisæis**, Quid cogitatis mala in cordibus vestris? sed nec **Paulus** Apostolus diceret: Cogitationum inter se accusantium, aut etiam defendentium, in die, qua iudicabit **D E V S** occulta hominum secundum Evangelium meum.

Ex regula sancti Fructuosi.

Monachus paruulorum, aut adolescentium confessor: vel qui Moscuro, vel qualibet occasione turpi deprehensus fuerit iniuriæ: comprobata patenter per accusatores verissimos, siue testes, causâ publicè verberetur; coronam capitis, quam gestat, amittat: decaluatque turpiter, opprobrium pateat: omniumque sputamentis oblitus in facie, probraque æquè suscipiat: vinculisque arctatus

N J S J J
27

ferreis, carcerali sex mensibus angustia maceretur: & tridua per hebdomadas singulas refectioe panis exigui hordeacci, vespertino tempore subleuetur. Post deinde, expletis his mensibus, aliis sex mensibus, succedentibus sub senioris spiritualis custodia segregata in corticula degens opere manuum, & oratione continua sit contentus. Vigiliis, & sicutibus, & humilitate subiectus, & poenitentia lamentis veniam percipiat: Et sub custodia semper, & solitudine duorum spiritualium fratrum in monasterio ambulet, nulla priuata loquutione, vel consilio deinceps iuuenibus coniungendus.

Plurimi nequaquam pleniter intelligentes iudiciorum sententias in regula sancti Patris nostri Benedicti, aliter, quam præcipit, iudicare solent. Sciendum itaque est: quatuor ibi contineri modos, quibus delinquentium error corrigitur. Primus namque est, quem idem Pater Benedictus proprio iudicio determinauit, vt est, qui per negligentiam tempore consuetudo ad nocturnos non pulsauerit signum; vnde in oratorio satisfieri iubet: &, qui ad officium diuinum tarde occurrerit: & qui per negligentiam hora refectiois ad mensam: &, si cui offeratur aliquid à Priore, & accipere renuerit: &, si quis dum pronuntiat Psalmum, aut lectionem, fefellerit: &, qui pro aliqua arte extollitur. Secundus est, de spiritualibus rebus: vnde ipse dicit; Si quis frater contumax, aut inobediens, aut superbus, aut murmurans: vel in aliquo, id est, spirituali tantum contrarius existens sanctæ regulæ, qui proficiendo vique ad septem gradus extenditur: Occulta videlicet castigatio, publicè corripiendo in leuioribus culpis; excommunicando: in ieiuniis nimis affligendo; verberibus coercendo: pro eodem incedendo. Tertius, de rebus exterioribus: hoc est, si quis damnum per negligentiam aliquod intulerit monasterio. Quartus, de criminalibus delictis.

Denique per ordinem eosdem repetentes; de primo sciendum, quod nullatenus aliter, nisi quod regula iubet, fieri debet, hoc est, non aliud, sed proprium est iudicium ponendum. De secundo, sollicitè considerandum, quia non omnibus personis supra scripti gradus conuenire poterant, quia, aliter corrigendi sunt honesti, aliter improbi. Nam regula præcipit de contumacia, vt secretè semel, aut bis admoneatur. Et alibi dicit: Si contumax fuerit, de monasterio expellatur. Necessè est ergò, vt iusto moderamine vtrunque decernatur, qualiter secundum regulam, & contumax, secretè moneatur, & de monasterio

expelli. Ille namque secretè est admonendus, qui licet aliquid à Priore imperato non refutans, mox tamen increpatus, emendationem promittens, qui & honestus iure dici poterit. Et ille, de monasterio expellendus, qui & contumax existit, & nullo vnquam pacto ad quietem suscipere disciplinam: quem omnimodò contumacem regula vocat. Vnde & meritò improbus est dicendus. quanquam & improbum illum etiam vocet, qui licet frequenter corripiatur, disciplina tamen regulari non contradicit: qui honestatem, quam prius, dum se emendare profertens, habere videbatur, relinquens, ad improbam, duramque mentem transit. Neque, vt supra dictum est, omnibus personis, omnes gradus conuenire poterunt. quia videlicet diuersa sunt qualitates mentium; vt, vnde vnus medetur, inde alter perimitur. quapropter quorundam verbis sunt coercenda personæ, minimè verò quorundam: de quorum qualitatibus regula dicit: Secundum vniuscuiusque, inquit, qualitatem, vel intelligentiam, omnibus se conformet, & aptet. Itemque alibi; vt viderit cuique expedire prudenter, & cum caritate studeat amputare vitia. Et notandum tria inspicienda semper in iudicio esse. Personam videlicet, intentionem, atque modum delicti. Personam, vtrum intellectu, & modestia vigeat: vel duritia, & inquietudine mentis contradictor existat. Intentionem, vtrum studio, an infirmitate deliquerit. Modum, vtrum grauitè, vel certè leuiter errauerit. Vnde & regula dicit: secundum modum culpæ, excommunicationis, vel disciplinae debet extendi mensura. Igitur omnis spiritualiter delinquens, tandiu secretè moneri debet, donec seipsum esse improbum reddendo, ab occulto transeat ad publicum. In qua publica correptione si non emendauerit, ad excommunicationem leuiorum culpæ transibit. Vbi, cum diutius nequiverit corrigi, nimium ieiuniorum maceratione affligatur. Per quam non correptus, si persona extiterit talis, flagellorum coëreatur a credine. Sin verò personæ non admiserit consideratio, communiter ab omnibus misericordia imploretur omnipotentis. Quod si nec isto modo sanatus fuerit, proiciatur à corpore monasterii. Et, si contigerit, vt per negligentiam dum aut in occulto, aut in publico admoaneatur aliquid damni monasterio intulerit, excommunicetur in leuioribus culpæ, secundum modum culpæ. Et, peracta penitentia, iterum reuertatur ad id, vbi prius tenebatur, & non solum, dum verbis monetur, verum etiam si aliquo ex supra dictis gradu deprimatur. Capitula quoque istiusmodi noscenda sunt, quibus ordinatè intelligi valeant. Primum Capitulum est, xxiii.

ibi omnes gradus inueniri valent. Secundus verò Capitulum est, de pœnis minore aetate, qualiter corripantur xxx. Vbi facile patet, quod in vicesimo tertio scriptum est: si autem improbus est, vindicta corporali subdatur. In fine videlicet cap. xxx. vbi dicit: Hi tales, dum delinquant, aut ieiuniis nimis affligantur, aut acerbis verberibus coercantur, vt sanentur. Hunc sequitur xxviii. De his, qui sæpius correpti, emendare noluerint. Vbi similiter septem prædicti gradus inserti sunt. De tertio autem modo iudiciorum, sicut supra depositum est, de damno cuiuslibet rei, exteriori est intelligendum: vbi solummodo animaduertendum, si negligentia interueniente, damnum exiterit factum, tunc secundum modum delicti, & personam, & intentionem, leuioribus culpe iudicium subiacebit. In quo modo continetur, quidquid in regula inuenitur, siue grauissimè vindicta subiaceat, seu grauiori, seu regulari, seu excommunicetur, seu excommunicationi subiaceat. Præter hoc, quod in quibusdam locis inuenitur, districtiori discipline subiaceat: quod quidam ita intelligi volunt, vt, si occultè, aut publicè verbis monebatur, in eodem gradu acrius corripatur. Quartus quoque modus, vt prædictum est, de capitalibus criminibus, constat: fornicatione videlicet, adulterio, atque ebrietate assidua, cæterisque quæ nullo modo, nisi pœnitentia corporali secundum auctoritatem canoniceam purgantur. In quibus, & modus, nec non & persona, atque intentio semper inspicienda sunt. Vbi pariter quoque sanctorum Patrum institutio sollicitè est perpendenda.

F I N I S,

S. 151-